

Beszélgetések Jézussal

A közelmúltban jelent meg egy lemez, *Bach: Dialógus-kantáták* fölirattal. A cím némi magyarázatra szorul. Az egyházi kantáták egyik különleges típusa a dialógus. Ne platóni értelemben képzeljük el ezt, valamiféle bölcsök beszélgetésének, ahol ütköznek szellemek és nézetek, míg végül fölsejlik az igazság, hanem azt a kora keresztény képet kell fölidéznünk, amely maga is ószövetségi fogantatású, hogy a lélek Isten (Jézus) menyasszonya, és ők folytatnak párbeszédet. Ez az oka annak, hogy a soprán szólista az ilyen kantátákban mindig a basszussal társul. Az utóbbi hangfaj ugyanis a passiók hagyományára szerint *vox Christi*.

Érdeemes a dialógus-kantáták néhány további sajátosságát közelebbről is szemügyre vennünk a lemez első oldalának első felén szereplő mű, az 58-as Bach-jegyzékszámú kantáta segítségével. A szöveg szerzője ismeretlen. Azt viszont tudjuk, hogy a zene két lépcsőben formálódott; munkája elkészülte (1727) után hat vagy hét évvel Bach az öt számból álló dialóguson jelentős változtatásokat hajtott végre, új szopránáriát helyezett a középpontba, a hangszerelést pedig fölerősítette-följavította. A vers az egyszerű keretes formát sugallja: a középpontba helyezett áriát két recitativo, azokat pedig két duett (korál és ária)— hasonló tartalommal, azonos ritmussal — fogja közre. A zeneszerző azonban inkább egyenes vonalon fejlesztette művét: a szorongó, kétségektől, fájdalomtól gyötört lélek Jézus szavát halva megnyugszik, végül örömmel várja eljövendő szenvedéseit, amelyek végeztével majd igazi, örök hazájába fog érkezni. A szerkezetben is nyomon követhető út-gondolat a szövegben kifejezett formában is megjelenik, és ez általában jellemzi mind a dialógusok, mind szerzőjük gondolatvilágát. A lélek számára mindig nyitott az egyenes út, és mint a kör sugarai, ez utak egy pontba visznek a különböző lelkektől Istenig, így sokféleségükben is egyformák.

Egy másik gyakorta megjelenő gondolat, amely kimutatható Bach teljes egyházi kantáta életművében, az erős halálvágy. Ha figyelembe is vesszük, hogy a verseket nem (vagy legalábbis nem bizonyíthatóan) Bach írta, akkor sem lehet véletlen, ugyanakkor megdöbbentő, hogy egy alkotóereje teljét egészen haláláig megőrző művész rajongó vágyakozással tekint a sírra. Itt,

az 58. kantátában ez a vonulat nem oly kiáltó, éppen ezért nem is annyira idegen a mai hallgató számára. A középponti áriát követő ariosóba hajló recitativóban tör föl a halál gondolata, mintegy parafrázisaként az áriát megelőző recitativo menekülés Egyiptomba képére, amely szintén Isten által kijelölt jobb haza. És rögtön hozzá is teszi a hívő lélek: „bárcsak már ma megláthatnám!”

Nem tudhatjuk, milyen lehetett az eredeti harmadik szám, amit az átdolgozás során a szerző kicserélt. Az új ária azonban nagyon megindító, és tökéletesen illeszkedik a dialógus gondolatmenetébe: az obligát hegedű élénk, „tévelygő” futamai közepette a soprán nyugodt, hosszú hangjai ismét a kör középpontja felé tartó egyenes útra utalnak.

A zárótétel különös problémát rejt. A lemez mellé kísérőtanulmányt író Halász Péter is fölhívja a figyelmet, hogy „mintha egy concerto felszabadultan ujjongó befejezését hallanánk”. Meg merem kockáztatni a föltevést, hogy nem mintha, hanem valószínűleg azt halljuk, jöllehet ilyen versenyművet ma nem ismertünk. A tétel ugyanis nemcsak hangütésében, de szerkezetében is tökéletes koncertónak felel meg, és Bach előszeretettel dolgozott át versenyműveiből tételket a kantátákhoz. Az eredeti mű valószínűleg ugyanarra a sorsra jutott, mint a szerző egyházi kantátainak legalább kétötöd része — elveszett.

A felvételen közreműködő, Németh Pál által vezényelt Capella Savaria ismét bizonyította, hogy nagyon jó régizenei „középcsapat”. Pontosan és szépen játszanak, nem túlságosan merészek, néhol a fafúvók kicsikét sápadtak, máskor a tempó lehetne erőteljesebb, markánsabb, a produkció azonban egészében véve föltétlenül jónak mondható. Ami viszont sokkal több, mint egyszerűen jó, ami igazi értéket és élményt jelent, az a két énekes szólista, Zádori Mária és Polgár László. Polgár László hangszínében benne van az a megnyugtató komolyság, éneklésében az a biztonság, amire szükség van Jézus megszólaltatásához, Zádori Mária pedig oly természetes egyszerűséggel daloló, visszafogott, mértéktartó kifejezőmódjával oly finom, oly tökéletes, mint — mint mindig.

Fáy Miklós